

ВІДГУК

офіційного опонента к.ю.н., доцента Жукевича Ігора Васильовича на дисертаційну роботу **Мельник Надії Володимирівни** на тему **«Самоорганізація народу як фактор формування громадянського суспільства в Україні»,**

яку подано на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

I. Актуальність теми дослідження

Формування суспільства з розвиненими політичними, економічними, культурними і духовними відносинами і зв'язками, яке, взаємодіючи з державною владою, функціонує на засадах демократії і права, завжди було і залишається досі провідною проблемою світової політико-правової думки. Існування різноманітних об'єднань громадян, політичних партій, масових рухів створює достатньо критичну масу легітимних структур, що стануть своєрідними артеріями активної взаємодії держави і громадського суспільства. За таких умов особливої важливості набуває питання самоорганізації народу як фактора формування громадянського суспільства в Україні. Вирішенню саме цих наукових завдань і присвячена дисертаційна робота Мельник Надії Володимирівни, у зв'язку з чим є актуальною. Крім того, державно-правовий розвиток України в останнє десятиліття характеризується високим рівнем розвитку громадської активності (Помараєчева Революція, Революція Гідності), що має наслідком формування в Україні дійсно «зрілого» громадянського суспільства.

II. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації, їх достовірність

Достовірність та обґрунтованість зроблених в дисертаційній роботі висновків і рекомендацій визначається сукупністю наукових результатів, отриманих автором. У процесі дослідження здобувачем опрацьовано 211 літературних джерел, серед яких: фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних науковців, законодавчі, нормативно-правові акти органів

державної влади та управління, офіційні публікації статистичних органів і відомчі матеріали, Інтернет-ресурси. Емпіричною базою дослідження стали результати вивчення громадської думки на підставі проведеного опитування.

Як свідчить аналіз дисертаційної роботи, поставлена мета і завдання дослідження досягнуті. Цьому сприяли вірно вибрані методологія та методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є система загальнонаукових та спеціальних юридичних методів пізнання й аналізу державно-правових явищ, застосування яких зумовили високий рівень об'єктивності проведеного дослідження та достовірність отриманих результатів.

Обґрунтованість наукових положень дисертаційної роботи, висновків та рекомендацій автора підтверджується їх апробацією на міжнародних науково-практичних конференціях, симпозіумах, семінарах, під час публічних обговорень на круглих столах.

III. Найбільш вагомі результати дослідження, їх наукова новизна та практичне значення

Наукова новизна дисертації Мельник Надії Володимирівни полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці комплексним теоретико-правовим дослідженням використання істотних потенційних можливостей такого політико-правового феномена, як самоорганізація народу для оптимізації процесів формування і вдосконалення громадянського суспільства в Україні.

Як позитивний доробок дисертанта в аспекті науково нових результатів, не можна не відзначити ґрунтовний аналіз особливостей розвитку самоорганізації народу на українських землях (с. 22-29), і виокремлення, таким чином, певних її етапів, зокрема: 1) до 1991 р. – самоорганізація народу в часи Радянського Союзу; 2) 1991-1995 рр. – період бурхливого розвитку самоорганізації народу у незалежній Україні;

3) 1996-2003 рр. – період політичної самоорганізації (прийняття Конституції України); 4) 2004-2012 рр. – період мирної самоорганізації (Помаранчева революція); 5) 2013 р. – і до сьогодні – період зрілої самоорганізації молоді (Революція Гідності).

Особливої уваги заслуговує дослідження автором поняттєво-категоріального апарату концепту самоорганізації народу у сучасному правознавстві (с. 31-38), де автором виділено три рівні самоорганізації: індивідуальна, колективна (або групова) та загальнонародна. Визначено, що індивідуальна самоорганізація, породжує колективну, яка, у свою чергу, веде до максимальної солідарності – взаємної підтримки один одного. А вже звідси формується самоорганізація народу, яка перетворюється в широкий громадський рух.

Крім цього, логічними та своєчасними є пропозиції автора щодо врахування виняткового значення волонтерського руху у доленосному вирішенні багатьох актуальних загальнодержавних проблем, зокрема й у сфері національної безпеки, розглядаючи його як ефективний самоорганізуючий чинник громадянського суспільства, необхідність правового регулювання волонтерської діяльності на належному законодавчому рівні; таким чином, суспільно активні особистості, люди, самоврядні організації, патріотичні об'єднання тощо будуть легітимізовані як суб'єкти права, що безперечно позитивно вплине на визнання їх діяльності як правомірної, суспільно корисної (с. 83-91).

Висвітлюючи важливі в теоретико-методологічному й науково-прикладному аспекті результати дисертаційної роботи слід також відзначити зроблений автором акцент на особливій актуальності внесення змін до нормативно-правових актів, зокрема, щодо необхідності подальшого удосконалення правового регулювання забезпечення демократичного розвитку громадянського суспільства шляхом ефективного використання синергії феномена самоорганізації народу. (с. 147).

Поряд з теоретико-методичними аспектами проведеного

дослідження, дисертант широко і уміло застосовує сучасні наукові підходи, зокрема системний, порівняльний та історико-правовий аналіз, а також методи опитування, класифікації, індукції та дедукції, коректне поєднання яких дає підстави для аргументації достовірності обґрунтування результатів та висновків, запропонованих у дисертації.

Дисертаційна робота має істотне практичне значення, що полягає в тому, що сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані:

– у *правотворчій роботі* – як теоретичний матеріал для розробки й ухвалення нормативно-правових актів, спрямованих на підвищення рівня процесів самоорганізації народу в Україні та ефективізації становлення й розвитку громадянського суспільства;

– у *правозастосовній діяльності* – для посилення практичної реалізації норм законодавства щодо взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади задля досягнення належного рівня довіри до владних органів демократичної правової держави;

– в *освітньому процесі* – для поглибленого вивчення розділів загальнотеоретичного правознавства; теоретичні положення апробовано під час викладання курсів «Теорія держави і права», «Конституційне право» та «Історія держави і права України» (акт про впровадження у ЛьвДУВС від 21.09.2016);

– у *навчально-методичній діяльності* – для підготовки чи змістовного вдосконалення відповідних розділів підручників або навчальних посібників з правознавства, теорії держави і права, а також методичних рекомендацій з тематичних лекційних курсів.

Загалом основні положення і висновки, сформульовані в дисертаційній роботі, викладені у семи наукових статтях, шість із яких опубліковано у наукових фахових виданнях України, одна – у виданні іншої держави (Словацька Республіка), а також у восьми тезах доповідей на науково-практичних заходах.

IV. Зауваження та дискусійні положення дисертаційної роботи

Відзначаючи достатньо високий науковий рівень даної дисертації слід зауважити, що мають місце окремі дискусійні положення та недоліки, а зокрема:

1. Аналізуючи співвідношення та особливості взаємовідносин самоорганізації народу та громадянського суспільства автор виділяє дві наукові думки які сформувалися в суспільстві (с. 41). Зокрема більшість учених поділяє думку про те, що громадянське суспільство і держава функціонують на засадах взаємної доповнювальності. Інші, навпаки, вважають громадянське суспільство основою формування держави. Водночас доцільно було б висловити власну думку щодо даної позиції.

2. Визначивши одним із завдань поняттєве формування концепту «самоорганізації народу», здобувач, далі часто вживаючи родові поняття «самоорганізації населення», очевидно мала б, з'ясувати співвідношення цих понять, пояснити доцільність їх використання у конкретних контекстах (с.80-82).

3. На с. 131 автором запропонована ідея щодо необхідності надання громадянському суспільству певних юридичних інструментів, через створення дорадчого органу для владних структур, за допомогою якого суспільство мало б можливість впливати на закони й на осіб, які їх втілюють в життя (наприклад, має бути легкий і зручний спосіб проведення референдуму; тепер для цього надається мережа Інтернет). Водночас доцільно було б детальніше розкрити його основні функції, права та обов'язки, що повніше розкрило б роль запропонованого органу.

4. Крім того, важливим фактором самоорганізації народу на сучасному етапі право державотворення є процеси децентралізації, які відбуваються в Україні. На даний час, добровільно створених об'єднаних територіальних громад (ОТГ) не так багато. А тому доцільно проаналізувати причини «низької» громадської активності по створенню ОТГ, оскільки як показує перший досвід впровадження цієї реформи в

Україні внаслідок громадської самоорганізації вони матимуть більшу соціальну, культурну, фінансову самостійність тощо.

5. Через недосконалість законодавчого регулювання процедур участі громадян (громадські ради та консультації із громадськістю) в ухваленні та реалізації рішень більшість проблем перебуває у площині практики правозастосування (с. 143). Хотілось би почути конкретні пропозиції по вдосконаленню правового регулювання цих процедур.

Однак, наведені дискусійні положення та критичні зауваження мають локальний характер і не знижують високої оцінки, якої заслуговує рецензована дисертаційна робота.

V. Загальний висновок про відповідність дисертації чинним вимогам

Дисертаційна робота Мельник Надії Володимирівни «Самоорганізація народу як фактор формування громадянського суспільства в Україні» є завершеним науковим дослідженням, в якому вперше досліджено самоорганізація народу як політико-правовий феномен та сформульовано висновки і пропозиції, що мають важливе теоретичне й практичне значення. За формальними та змістовними ознаками дисертація відповідає вимогам пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор – Мельник Надія Володимирівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права і процесу
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького

